ALEKSANDRA STATKIEWICZ

OCHRONA MAŁOLETNICH W POSTĘPOWANIU KARNYM W UNII EUROPEJSKIEJ

Zobowiązanie Unii Europejskiej do poszanowania praw podstawowych jednostek, w tym jednostek przynależących do szczególnie wrażliwej grupy, a mianowicie osób małoletnich, oznacza nie tylko ogólny obowiązek powstrzymania się od działań naruszających te prawa, ale również kompleksowego uwzględnienia tej perspektywy w ramach wykonywania konkretnych polityk unijnych[1]. Zaangażowanie UE na rzecz ochrony małoletnich wymaga zatem zastosowania spójnego podejścia[2] we wszystkich właściwych unijnych działaniach, w tym do będącej przedmiotem tego artykułu współpracy wymiarów sprawiedliwości. Unia coraz częściej wskazuje na istnienie takiego podejścia w ramach współpracy w sprawach karnych, czego przykładem mogą być dwa komunikaty Komisji Europejskiej z 2006 r.: *W kierunku strategii UE na rzecz praw dziecka*[3] oraz z 2011 r.: *Agenda UE na rzecz praw dziecka*[4]. W komunikatach tych podkreśla się, że obecnie wymiar sprawiedliwości to sfera, w której UE posiada kompetencje i stąd konieczność podjęcia działań na forum unijnym w celu urzeczywistnienia praw dzieci w tym obszarze. Komisja podnosi postulat „Wymiaru sprawiedliwości dostosowanego do potrzeb dzieci". Stanowić ma on jedno z ważniejszych haseł ogólnego programu działania na rzecz najmłodszych[5].

Przedstawione deklaracje dotyczące kierunku rozwoju omawianej polityki nie wyczerpują jednak wszystkich aspektów problemu prawnego tego artykułu. Stąd w celu całościowego jego opracowania analizie zostaną poddane różne unijne instrumenty prawne uwzględniające kontekst pozytywny i negatywny uczestnictwa

---

1 Komunikat KE *W kierunku strategii UE na rzecz praw dziecka*, Bruksela, dnia 4 lipca 2006 r. KOM(2006) 367, wersja ostateczna, s. 3.

2 Zob. Program sztokholmski: otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli, Dz. Urz. UE 2010 C 115/1; 2.3.2. Prawa dziecka: „Prawa dziecka, tj. zasada najlepszego interesu dziecka, czyli prawo dziecka do życia, przetrwania i rozwoju, niedyskryminacji i poszanowania prawa dzieci do wyrażania opinii oraz rzeczywistego wysłuchania we wszystkich kwestiach ich dotyczących stosownie do ich wieku i poziomu rozwoju, proklamowane w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencji ONZ o prawach dziecka, dotyczą wszystkich polityk Unii. Muszą być one systematycznie i strategicznie uwzględniane z myślą o zapewnieniu zintegrowanego podejścia".

3 Komunikat KE *W kierunku strategii UE na rzecz praw dziecka*, Bruksela, dnia 4 lipca 2006 r. KOM(2006) 367, wersja ostateczna.

4 Komunikat KE *Agenda na rzecz praw dziecka*, Bruksela, dnia 15 lutego 2011 r. KOM(2011) 60, wersja ostateczna.

5 Komunikat KE *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla europejskich obywateli. Plan działań służący realizacji programu sztokholmskiego*, KOM(2010) 171.

małoletnich w postępowaniu karnym. Wypracowane wnioski natomiast prowadzić mają do stwierdzenia, gdzie i w jakim stopniu brakuje spójnego podejścia do problematyki uczestnictwa małoletnich w potępowaniu sądowym w sprawach karnych w ramach UE oraz jakie wynikają z tego zagrożenia dla praw podstawowych małoletnich.

1. Unia Europejska a wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych

Początkowo sprawy karne nie wchodziły w zakres kompetencji Wspólnot Europejskich. Postęp integracji ekonomicznej wymusił jednak zajęcie się również kwestią bezpieczeństwa wewnętrznego obywateli. Od lat 70. zaczęto nieoficjalnie nawiązywać współpracę w sprawach karnych w ramach spotkań na poziomie ministerialnym. Dopiero jednak lata 90. wraz z przyjęciem Traktatu z Maastricht[6] (dalej: TUE) sformalizowały istnienie współpracy w tym zakresie. Utworzono tzw. trzeci filar „Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne". Kolejne reformy, jakie przyniósł Traktat z Amsterdamu[7] z 1997 r., podzieliły całą tę sferę, uwspólnotawiając polityki związane z kontrolą graniczą, wizami, azylem, imigracją i współpracą sądową w sprawach cywilnych. Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych pozostał w filarze poddanym międzyrządowej metodzie współpracy, który otrzymał nazwę „Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych"[8]. Wskazuje to wyraźnie na szczególną wrażliwość tej sfery, traktowanie jej przez państwa członkowskie jako tradycyjnego atrybutu suwerenności państwowej.

Dopiero ostatnia reforma przeprowadzona Traktatem z Lizbony[9] dołączyła współpracę w sprawach karnych do pozostałych polityk unijnych poddanych metodzie ponadnarodowej, tworząc jeden Tytuł V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej[10] (dalej: TFUE) „Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości" (dalej: PWBiS). Tworzenie tej przestrzeni stało się jednym z podstawowych celów UE, na co wskazuje m.in. art. 3 TUE[11] stanowiący: „Unia zapewnia swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji, jak również zapobiegania i zwalczania przestępczości".

W ramach urzeczywistnienia PWBiS państwa członkowskie dążą do zbudowania tzw. Europejskiej Przestrzeni Karnej (dalej: EPK). Ten termin, choć nie jest wymieniany w wiążących aktach prawa UE, stosowany jest dość powszechnie w doktrynie.

---

6 Traktat o Unii Europejskiej z dnia 7 lutego 1992 r., Dz. Urz. UE 1992 C 191/1.

7 Traktat amsterdamski, zmieniający TUE, Traktaty ustanawiające WE z dnia 2 października 1997 r., Dz. Urz. UE 1997 C 340/1.

8 A. Gruszczak, *Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych: od TREVI do Tempere*, [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 7.

9 Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. UE 2007 C 306/1.

10 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE C 326 z 26 października 2012 r.

11 Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE C 326 z 26 października 2012 r.

Jest to postulat budowy jednolitego obszaru w sprawach karnych. Jego realizacja ma się odbyć poprzez wdrożenie zasady wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych. Jej pełne zastosowanie prowadzić ma do ustanowienia między państwami członkowskimi wolnego przepływu orzeczeń sądowych na każdym etapie postępowania karnego[12] na wzór jednolitego rynku ze swobodami gospodarczymi.

Obecnie jednak, mówiąc o tworzeniu EPK, przywoływać należy różnorodne mechanizmy i instrumenty prawne w UE, które jedynie fragmentarycznie regulują tę sferę. Aktualny etap budowanie EPK to wciąż zespół odrębnych procedur krajowych, choć coraz bardziej ze sobą powiązanych. W ostatnich latach nastąpiła jednak znacząca zmiana. Obszar współpracy wymiarów sprawiedliwości stał się niezaprzeczalnie jedną z dziedzin kompetencji UE i jednym z najważniejszych jej celów, na co wskazuje art. 3 TUE. Zapewnia on tworzenie PWBIS, a w tym zapobieganie i zwalczanie przestępczości, czyniąc te założenia drugim w kolejności celem UE. Widząc to wkroczenie Unii w obszar spraw karnych – spraw, które w szczególny sposób dotykają sfery praw podstawowych jednostki i niosą duże ryzyko ich naruszenia, wydaje się konieczne zajęcie się tematyką ochrony praw jednostek, zwłaszcza grup najbardziej wrażliwych, znajdujących się w trudniejszej niż przeciętny obywatel sytuacji, często niepotrafiących samodzielnie bronić swoich praw.

2. Małoletni jako szczególna kategoria osób w postępowaniu karnym – kwestie terminologiczne

Pojęcie grupy osób szczególnie wrażliwych czy ofiar podatnych na wiktymizację występuje w unijnych aktach prawnych regulujących sprawy karne. Terminy te są jednak bardzo pojemne i niejednoznaczne, zbyt ogólne na potrzeby tego opracowania. Charakterystyczne dla porządku unijnego oraz systemów krajowych jest także wyróżnienie jednej z takich grup ze względu na kryterium młodego wieku. Również w tym aspekcie brakuje jednolitości terminologicznej. Sięgając do unijnych bądź krajowych aktów prawnych czy też literatury przedmiotu w tym zakresie, można natrafić na wiele określeń, takich jak małoletni, nieletni, dziecko, młodociany, osoba, która nie osiągnęła wieku odpowiedzialności karnej, osoba warunkowo podlegająca odpowiedzialności karnej. W języku angielskim natomiast m.in. *minor*, *child*, *juvenile*, *juvenile adult*, *under-age*. Choć nie są to z pewnością synonimy, przy znaczącym zróżnicowaniu systemów karnych państw członkowskich trudno o wypracowanie modelowych definicji i uzyskanie jednoznaczności pojęciowej.

Przykładowo, pozostając wyłącznie w ramach polskiego ustawodawstwa i analizując właściwe akty prawne, takie jak Kodeks karny[13] (dalej: k.k.), Kodeks postępowania karnego[14] (dalej: k.p.k.), Kodeks karny skarbowy[15] (dalej: k.k.s.) czy ustawę

12 L. Klimek, *Free Movement of Evidence on Criminal Matters in the EU*, „The Lawyer Quarterly" 4/2012, s. 288.

13 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553, ostatnia zm. z 2012 r. poz. 611.

14 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555, ostatnia zm. z 2013 r. poz. 480.

15 Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. Nr 83, poz. 930, ostatnia zm. z 2013 r. poz. 186.

o postępowaniu w sprawach nieletnich[16] (dalej: u.p.n.), odnaleźć można definicje legalne niektórych z tych pojęć. Część z nich odnosi się do osób o ściśle określonym wieku, popełniających przestępstwo konkretnej kategorii przy zaistnieniu odpowiednich okoliczności. Polski k.k. oraz k.p.k. nie posługują się *expressis verbis* terminem „dziecko". W ustawodawstwie karnym, orzecznictwie i rozmaitych publikacjach w sprawach karnych używa się zamiennie terminów: „młodociany", „nieletni", „małoletni", „osoba, która nie ukończyła 17 lat", „osoba, która nie ukończyła 15 lat".

Można także dostrzec, że pojęcia „młodociany" i „nieletni" mają wyraźnie negatywny wydźwięk w polskim prawie i odnoszą się do określonej kategorii wiekowej sprawców czynów zabronionych, nigdy do dzieci jako świadków czy pokrzywdzonych. Wobec tych ostatnich używa się pozostałych określeń, tj. „małoletni", „osoba, która nie ukończyła 15 lat" (czyli osoba, która podlega bezwzględnej ochronie karnoprawnej przed wszelkimi czynnościami seksualnymi) oraz „osoba, która nie ukończyła 17 lat".

Terminem dziecko posługuje się natomiast często prawo unijne także w kontekście współpracy w sprawach karnych. Już sam TUE, który w art. 3 definiuje cele UE w par. 3, wymienia wspieranie ochrony praw dziecka. Można tu wspomnieć również o art. 24 Karty Praw Podstawowych[17], który stanowi: „1. Dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. […]. 2. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka. 3. Każde dziecko ma prawo do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, chyba że jest to sprzeczne z jego interesami".

Pojęcie „dziecka" stosują również unijne instrumenty prawne dotyczące konkretnych kategorii przestępstw, na przykład dyrektywa w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej[18], a także wiele niewiążących dokumentów: komunikatów KE, programów działania instytucji.

Terminem „dziecko" posługuje się również Konwencja ONZ o prawach dziecka[19], którą jako podstawę standardów dla wszystkich państw członkowskimi często przywołują instytucje UE, w tym Komisja Europejska w swoich komunikatach dotyczących praw dziecka. Konwencja ONZ w art. 1 stanowi, że dziecko to „każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem […] uzyska ono wcześniej pełnoletniość".

Podsumowując, przy znaczącej różnorodności pojęciowej w systemach krajowych oraz braku spójnego nazewnictwa w UE wydaje się niezbędne przyjęcie pewnej terminologii na potrzeby tego opracowania. Z pewnością zbyt dużym ograniczaniem jest stosowanie pojęcia dziecko w zakresie tematyki transgranicznego postępowania

---

16 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. Nr 35, poz. 228, ostatnia zm. z 2013 r. poz. 628.

17 Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 83 z 30 marca 2010 r.

18 Dyrektywa z 2011/92/UE r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW, Dz. Urz. UE z 17 grudnia 2011 r. L 335/1

19 Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., przez Polskę ratyfikowana 30 września 1991 r., Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

karnego. Kwestia przyznania pewnych szczególnych uprawnień czy zagwarantowanie wzmocnionej ochrony dla osób ze względu na ich niski wiek nie jest tożsama z uzyskaniem pełnoletniości. Wydaje się też niemożliwe zdefiniowanie tej szczególnej kategorii osób poprzez podanie konkretnej granicy wiekowej. Występują zbyt wyraźne różnice między państwami członkowskimi odnośnie do ustalania granicy wiekowej odpowiedzialności karnej, kwestii przyznawania pewnych dodatkowych uprawnień czy różnicowania sytuacji prawnej ze względu na wiek, pomimo osiągnięcia pełnoletniości. Dla przykładu można przedstawić, jak jest ustalony wiek odpowiedzialności karnej w wybranych państwach członkowskich UE. Najniżej w statystykach lokują się Anglia i Walia, gdzie osoba po ukończeniu 10. roku życia odpowiada karnie. Następnie należy wymienić Szkocję, gdzie obecnie granica odpowiedzialności karnej to 12. rok życia, ale jeszcze przed 2010 r. wynosiła ona 8 lat. Wielka Brytania ustanowiła granicę odpowiedzialności karnej najniższą w Europie. Inne państwa przyjęły następującą granicę wiekową: Francja 13. rok życia, Włochy, Hiszpania czy Niemcy 14., Dania 15., Belgia 18.[20] W Polsce według zasad przyjętych w k.k. i według procedur k.p.k. odpowiadają osoby, które ukończyły 17. rok życia, a wyjątkowo osoby od 15. roku życia jedynie w odniesieniu do konkretnych przestępstw.

W związku z zarysowaną sytuacją na potrzeby tej pracy zdecydowałam się przyjąć termin „osoby małoletniej", aby nie zawężać grupy osób traktowanych w odmienny sposób ze względu na swój młody wiek. Pojęcie to oznaczać ma zatem wszystkie osoby w ustawodawstwach krajowych i unijnym, które ze względu na wiek (bez wskazywania konkretnych granic) podlegają szczególnym regulacjom w prawie karnym, przynależą do jednej z kategorii osób szczególnie wrażliwych.

3. Małoletni jako podmiot postępowania karnego

Udział małoletniego w postępowaniu karnym należy rozpatrywać w dwóch, oddzielnych kontekstach, tj. małoletni jako świadek, pokrzywdzony oraz jako sprawca. To oczywiste rozróżnienie wymaga prowadzenia odrębnej analizy właściwych aktów prawnych. W pierwszej sytuacji należy ustalić obowiązujące standardy ochrony małoletnich uczestników postępowania karnego, którzy zostali pokrzywdzeni poprzez popełnienie przestępstwa bądź zostali wezwani przez odpowiednie organy do występowania w roli świadka. Druga sytuacja natomiast wydaje się bardziej problematyczna. Dotyczy bowiem istoty wymiaru sprawiedliwości, kwestii jurysdykcji nad daną osobą, granic odpowiedzialności karnej. Tutaj dają też o sobie znać duże różnice systemowe między państwami członkowskimi w odniesieniu zarówno do materialnych, jak i proceduralnych aspektów unormowań dotyczących popełnienia czynów zabronionych przez małoletnich, co znacznie utrudnia proces integracyjny.

3.1. Małoletni jako pokrzywdzony

Pierwszy kontekst uczestnictwa małoletnich w postępowaniu karnym wydaje się mniej problematyczny, choć i tutaj UE przez ostatnie kilkanaście lat starała się

20 F. Yenisey, *Age of Criminal Responsibility In Terms of Comparative Law and Alternative Sanctions for Children Under the Age of Criminal Responsibility*, 2007, s. 3 i n.

wypracować pewne wspólne standardy. Dotychczas podstawowym aktem prawa UE w tym zakresie była decyzja ramowa w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym[21] (dalej: decyzja ramowa w sprawie ofiar). Stanowiła ona przedmiot żywego zainteresowania zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE (dalej: TSUE). Choć w 2012 r. przyjęto nowy instrument prawny, najpierw trzeba poświęcić uwagę rozwiązaniom prawnym wspomnianej decyzji ramowej, a także odnoszącej się do niej praktyki państw członkowskich oraz powstałego na jej podstawie orzecznictwa TSUE. Wydaje się to tym bardziej uzasadnione, że nowy akt prawny regulujący kwestię ofiar w postępowaniu karnym w UE, tzn. dyrektywa przyjęta przez PE i Radę w październiku 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw[22] (dalej: dyrektywa w sprawie ofiar) ma zostać implementowana do porządków krajowych do 16 listopada 2015 r. Stąd państwa członkowskie, choć zobowiązane już od momentu wejścia w życie dyrektywy do niepodejmowania działań mogących utrudnić realizację jej celów, mają jeszcze czas na pełne wdrożenie jej postanowień do porządków krajowych.

Wracając do dotychczasowego stanu prawnego, należy zauważyć, że wspomniana, jako podstawowy akt prawny w omawianym obszarze, decyzja ramowa w sprawie ofiar nie wyczerpuje w pełni tematyki pozytywnego uczestnictwa małoletnich w postępowaniu karnym. Analizując udział małoletniego jako świadka lub pokrzywdzonego, przywołać można wiele aktów prawnych, które choć nie zajmują się wyłącznie tą kwestią, poruszają ją w różnym zakresie w ramach obszerniejszych zagadnień. Przepisy dotyczące sytuacji małoletnich zamieszczone w tych aktach prawnych są jednak szczątkowe, dlatego zostaną jedynie zwięźle przywołane w celu zobrazowania deficytu ochrony tej kategorii osób i skontrastowania go z nadchodzącymi zmianami.

Chronologicznie pierwsza powinna zostać przywołana Konwencja o pomocy prawnej z 2000 r.[23] Szczególne uprawnienie przewiduje na przykład art. 10 par. 2–8, który reguluje możliwość przesłuchania w drodze wideokonferencji, co może być stosowane m.in. w stosunku do osób małoletnich. Kolejnym aktem prawnym jest wspomniana już decyzja ramowa w sprawie ofiar z 2001 r. Wymienia ona jedynie kategorię osób szczególnie wrażliwych. Kwestia ochrony małoletnich została doprecyzowana natomiast w orzecznictwie TSUE, co zostanie szerzej omówione w dalszej części opracowania. W tym miejscu warto jednak dodać, że KE, dokonując w 2009 r. analizy sposobu wdrożenia tej decyzji ramowej w państwach członkowskich, uznała, że jej wykonanie nie jest zadowalające, a sam cel harmonizacji przepisów nie został osiągnięty[24]. Uzupełnieniem tej regulacji była następnie dyrektywa w sprawie odszko-

---

21 Decyzja ramowa Rady 2001/220/WSiSW z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym, Dz. Urz. WE 22 marca 2001 r. L 82/1.

22 Dyrektywa 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, Dz. Urz. UE z 14 listopada 2012 r. L 315/57.

23 Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi UE z dnia 29 maja 2000 r., Dz. Urz. WE 2000 C 197/3.

24 S. Buczma, *Europejskie standardy postępowania z ofiarami przestępstw – nowe rozwiązania*, „Na wokandzie" 7(10)/2011, Kwartalnik Informacyjny Ministerstwa Sprawiedliwości, Numer Specjalny 3, s. 21.

dowań dla ofiar przestępstw[25]. Stan prawny dotyczący ofiar przestępstw doprecyzowuje również dyrektywa w sprawie europejskiego nakazu ochrony[26], której termin implementacji mija dopiero w styczniu 2016 r. Dyrektywa ta wprowadza nakaz ochrony ofiary wykraczający poza granice państwowe poprzez m.in. zakaz zbliżania się do danej osoby i miejsca. Istnieje także możliwość rozszerzenia ochrony na członków rodziny, jednak wyraźnie ograniczono jej zakres przedmiotowy. Dyrektywa ta dotyczy bowiem tylko określonych rodzajów przestępstw. Co więcej, Irlandia, Dania skorzystały z przysługującej im możliwości *opt-out*. Dyrektywa lakonicznie odnosi się do kwestii ofiar małoletnich. Jedynie w preambule w motywie 15. klasyfikuje osoby małoletnie jako osoby bezbronne, stanowiąc: „W ramach procedur związanych z wydawaniem i uznawaniem europejskiego nakazu ochrony właściwe organy powinny odpowiednio uwzględniać potrzeby ofiar, w tym osób bezbronnych, takich jak małoletni". Granice wiekowe przypisania odpowiedzialności karnej są również przywołane w ramach fakultatywnych przesłanek odmowy wykonania nakazu ochrony. Art. 10 par. 1 lit. h stanowi, że „osoba stwarzająca zagrożenie nie może zgodnie z przepisami państwa wykonującego ze względu na swój wiek zostać pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyn lub działanie, w związku z którym przyjęto środek ochrony".

Podstawowym jednak instrumentem regulującym problem uczestnictwa ofiar w postępowaniu karnym jest decyzja ramowa w sprawie ofiar. Do upływu terminu implementacji nowej dyrektywy w sprawie ofiar wyznacza ona aktualne standardy postępowania. Decyzja ramowa w sprawie ofiar była krytykowana za brak wystarczających gwarancji ochrony prawnej małoletnich. Jej przepisy ograniczały się do określenia kategorii osób szczególnie wrażliwych bez zdefiniowania tego pojęcia. Taki stan prawny wymagał interwencji TSUE. Należy tu przede wszystkim przywołać głośną sprawę 103/05 postępowanie karne przeciwko Marii Pupino. Jest ona przede wszystkim znana ze względu na rozszerzenie zakresu obowiązywania zasad stosowania prawa funkcjonujących w dawnym prawie wspólnotowym także na instrumenty prawne dawnego III filaru, czyli współpracy sądowej w sprawach karnych i współpracy policyjnej[27]. Na potrzeby tego opracowania sprawa ta musi zostać jednak przywołana bardziej szczegółowo w kontekście dookreślenia ochrony osób małoletnich.

Sąd włoski w ramach prowadzonego postępowania karnego przeciwko Marii Pupino zwrócił się z pytaniem prejudycjalnym do TSUE. Pani Pupino, która opiekowała się dziećmi w przedszkolu, postawiono zarzut bicia i zastraszania dzieci poniżej 5. roku życia. Ustawa włoska zapewniała wprawdzie szczególne uprawnienia dla małoletnich pokrzywdzonych, ale jedynie w konkretnych przestępstwach na tle seksualnym. Sąd w trakcie postępowania zadał pytanie, czy było to zgodne z decyzją ramową w sprawie ofiar, która nie definiując kategorii osób szczególnie wrażliwych, wprowadzała obowiązek ich szczególnej ochrony[28]. Czy ustawa włoska, ograniczając

---

25 Dyrektywa 2004/80/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. odnosząca się do odszkodowań dla ofiar przestępstw, Dz. Urz. WE L 261 z dnia 6 sierpnia 2004 r., p. 0015–0018.

26 Dyrektywa 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony, Dz. Urz. UE L 338/2 z dnia 21 grudnia 2011 r.

27 G. Krzysztofiuk, *Obowiązek prounijnej wykładni prawa karnego*, „Studia Iuridica" XLVI/2006, s. 209.

28 A. Gajda, *Ochrona praw podstawowych jednostki w procesie harmonizacji prawa procesowego karnego w UE*, Warszawa 2011, s. 218.

szczególne traktowanie tylko do niektórych małoletnich, nie narusza przepisów unijnych wyznaczających standardy ochrony, zwłaszcza art. 2, 3 i 8 decyzji ramowej w sprawie ofiar? W art. 2 par. 2 decyzja ramowa stanowi: „Każde Państwo Członkowskie zapewnia szczególnie wrażliwym ofiarom szczególne traktowanie jak najlepiej odpowiadające ich sytuacji", w art. 3 zd. 2: „Każde Państwo Członkowskie podejmuje środki właściwe dla zapewnienia, aby jego władze przesłuchiwały ofiary wyłącznie w stopniu koniecznym dla postępowania karnego" oraz w art. 8 par. 4: „W przypadku gdy istnieje potrzeba ochrony ofiar – w szczególności tych najbardziej wrażliwych – przed skutkami dostarczania dowodów na sali rozpraw, każde Państwo Członkowskie zapewnia, aby ofiary mogły, w drodze decyzji podejmowanej przez sąd, zostać uprawnione do składania zeznań w sposób umożliwiający osiągnięcie tego celu, poprzez zastosowanie wszelkich środków zgodnych z podstawowymi zasadami prawnymi".

Postępowanie włoskie w sprawach karnych przewiduje dwa etapy: przygotowawczy i sądowy. Dowody zebrane na pierwszym etapie muszą być co do zasady powtórzone na rozprawie. Wyjątkowo w postępowaniu przygotowawczym może być zastosowany tzw. tryb incydentalny. Dotyczy on składania zeznań przez pokrzywdzonych, którzy nie ukończyli 16. roku życia w związku z popełnieniem określonych przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości. W omawianej sprawie prokurator złożył wniosek o przesłuchanie pokrzywdzonych dzieci przez sędziego śledczego przed rozprawą. Wniosek ten motywował koniecznością przeprowadzenia tego dowodu w jak najszybszym czasie, tzn. jeszcze przed rozprawą, z powodu młodego wieku pokrzywdzonych oraz zachodzących w ich psychice nieodwracalnych zmian[29]. Następnie prokurator wystąpił o uznanie zeznań ośmiorga pokrzywdzonych dzieci jako dowodu w drugiej fazie postępowania. Wnosił również o szczególny sposób przeprowadzenia zeznań, z poszanowaniem prywatności i spokoju małoletnich oraz opieką psychologa. Oskarżona twierdziła natomiast, że potrzeba taka, zgodnie z włoską ustawą, w tym wypadku nie zachodzi[30]. TS wyprowadził z decyzji ramowej obowiązek państw członkowskich do zapewnienia ofiarom najbardziej podatnym na wiktymizację szczególnego traktowania. Dodał następnie, że choć decyzja ramowa nie definiuje pojęcia „podatności na wiktymizację ofiary", to jednak dzieci wymagają, co do zasady, szczególnej ochrony. Dlatego też sąd włoski miał możliwość zastosowania w tej sprawie szczególnego trybu postępowania mimo braku wyraźnych przepisów prawnych[31]. TS potwierdził poszanowanie przez UE praw podstawowych jednostki zagwarantowanych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności[32] (dalej: EKPCz), zwłaszcza jej art. 6 dotyczącego rzetelnego procesu, a także zasad ogólnych prawa wynikających z tradycji konstytucyjnych państw członkowskich. Dlatego też sama decyzja ramowa musi być interpretowana w tym duchu. Wyrok ten, w czasie, kiedy UE stanowiła złożoną, filarową strukturę, stanowił przełom w postrzeganiu zakresu poszanowania praw podstawowych. TS rozsze-

29 G. Krzysztofiuk, *op. cit.*, s. 210.
30 A. Gajda, *op. cit.*, s. 219–220.
31 *Ibidem*, s. 223–224.
32 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r., CETS Nr 005, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284–285.

rzył wąską wykładnię art. 6 ust. 2 TUE, stwierdzając, że zasada poszanowania praw podstawowych jest zasadą ogólną całego prawa unijnego[33].

Podsumowując, w sprawie Pupino TS uznał wszystkie dzieci za osoby przynależące do grupy osób wymagających szczególnej ochrony. Wyprowadzając obowiązek prounijnej wykładni także w ramach III filaru, nakazał sądowi krajowemu wziąć pod uwagę całość norm prawa krajowego i dokonać ich wykładni w świetle celów omawianej decyzji ramowej.

Pojawić się może wątpliwość, dlaczego w takim razie zrezygnowano w decyzji ramowej ze zdefiniowania kategorii osób szczególnie wrażliwych. W ramach odpowiedzi na to pytanie warto odwołać się do opinii rzecznik generalnej Juliane Kokott, która stwierdziła, że kategoria ta jest pojemna, ponieważ mogą występować różne podłoża podatności na wiktymizację. Bez wątpienia jednak mieszczą się w tym pojęciu dzieci, na co wskazują zobowiązania międzynarodowe wszystkich państw członkowskich UE. Rzecznik generalna przywołała m.in. Powszechną Deklarację Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych czy też Konwencję ONZ o Prawach Dziecka[34].

Aktualny stan prawny z przedstawionymi lakonicznymi odniesieniami do kwestii szczególnej ochrony małoletnich występujących jako pokrzywdzeni w postępowaniu karnym ma szansę zostać znacznie ulepszony. Przyjęta w 2012 r., wspominania już dyrektywa w sprawie ofiar wielokrotnie przywołuje konieczność podniesienia standardów postępowania z małoletnimi. Już w samej preambule pojawia się kilka razy kwestia ochrony interesów dziecka. W motywie 14. nakazuje się podczas stosowania dyrektywy dążenie do „najlepszego zabezpieczenia interesu dziecka, zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją ONZ o prawach dziecka". Następnie mówi się o umożliwieniu korzystania przez dziecko ze swoich praw poprzez uwzględnienie jego zdolności do formułowania własnych poglądów. Motyw 19. porusza natomiast kwestię uprawnień osób posiadających władzę rodzicielską, które mają być wykonywane jedynie w celu najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka. Dalej, motyw 21. nakazuje uwzględniać m.in. kryterium wieku w celu zapewnienia pełnego zrozumienia ofiary w postępowaniu. Motyw 54. natomiast mówi o ochronie prywatności ofiary, czemu przypisywane jest szczególne znaczenie, gdy ofiarą jest dziecko.

Następnie kolejne artykuły uwzględniają perspektywę małoletniego w postępowaniu karnym. Już w art. 1, określającym cele dyrektywy, paragraf drugi poświęcony jest kwestii udziału dzieci. „Przy stosowaniu niniejszej dyrektywy państwa członkowskie zapewniają, by w przypadkach gdy ofiarą jest dziecko, w pierwszym rzędzie brano pod uwagę najlepsze zabezpieczenie jego interesu, który należy ocenić indywidualnie dla każdego przypadku. Pierwszeństwo ma podejście dostosowane do dziecka [...]. Dziecko i osoba sprawująca nad nim władzę rodzicielską lub inny przedstawiciel prawny dziecka, o ile takie osoby istnieją, są informowani o wszelkich środkach lub prawach adresowanych w szczególny sposób do dziecka". W przypadku tego instrumentu prawnego za osoby należące do szczególnej kategorii ze względu na młody wiek uznano dzieci, które dyrektywa rozumie jako każdą

33 A. Gajda, *op. cit.*, s. 225.
34 *Ibidem*, s. 225.

osobę w wieku poniżej 18. roku życia (art. 2 par. 1 c dyrektywy), zgodnie z już wspomnianą, ratyfikowaną przez wszystkie państwa członkowskie Konwencją ONZ o Prawach Dziecka.

W kolejnych artykułach wyszczególnione są konkretne uprawnienia przysługujące dzieciom. Artykuł 10 mówiący o prawie do bycia wysłuchanym nakazuje, w przypadku gdy ofiarą jest dziecko, uwzględnienie jego wieku i dojrzałości. Dalej art. 21 doprecyzowuje kwestię ochrony prywatności wymienioną już w preambule. Znaczącą zmianą jest także ustanowienie odrębnego artykułu dotyczącego wyłącznie dzieci, a mianowicie art. 24. Stanowi on uzupełnienie art. 23, który reguluje sytuację ofiar o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony prawnej podczas postępowania karnego. Wymienia on pewne dodatkowe uprawnienia przysługujące dzieciom. Punkt a wyraźnie wskazuje, że bez względu na rodzaj przestępstwa, jeśli ofiarą jest dziecko, może ono być przesłuchiwane jednokrotnie w postępowaniu przygotowawczym, a następnie na rozprawie wykorzystywane może być jego przesłuchanie w formie audiowizualnej. Kolejny punkt zwraca uwagę na sytuację, gdy sprawujący władzę rodzicielską nie zapewniają właściwej ochrony interesów dziecka. W sytuacji pewnych kategorii przestępstw czy występujących kolizji interesów konieczne może się okazać ustanowienie specjalnego przedstawiciela.

Na podstawie analizy samego aktu prawnego wydaje się, że dyrektywa w sprawie ofiar przyjęta w 2012 r. wprowadza wysoki standard traktowania dziecka w postępowaniu karnym w UE. Nastąpiła zatem znacząca zmiana. Zdecydowano się na wyraźne poruszenie problematyki uczestnictwa dziecka w roli ofiary. Z jednej strony ograniczono jednak zakres podmiotowy, decydując się na zastosowanie pojęcia dziecko i definiując je jako osobę do 18. roku życia. W starszych instrumentach ogólnie wspomniane pojęcie małoletniego bądź odwołanie się tylko do generalnej kategorii osób szczególnie wrażliwych pozostawiało więcej swobody państwom członkowskim na objęcie dodatkowymi uprawnieniami także osób starszych, ale według ustawodawstw krajowych uznawanych jeszcze za wymagające szczególnej uwagi w postępowaniu karnym. Z drugiej strony wyraźne wskazanie dzieci jako tej grupy osób, która zasługuje na szczególne traktowanie, wydaje się bardzo cenne. Można uznać, że nowy akt prawny wpisuje się właściwie w nurt unijnej polityki coraz bardziej zwracającej uwagę na prawa najmłodszych[35]. Z ocenami efektywności tych rozwiązań należy jednak poczekać do upływu terminu implementacji, czyli do listopada 2015 r. i pełnego ich zastosowania w porządkach państw członkowskich.

---

35 Zob. Komunikat KE do PE, Rady, KE-S, KR, Agenda UE na rzecz praw dziecka, Bruksela, dnia 15 lutego 2011 r., KOM(2011) 60, wersja ostateczna: „Dzieci często uczestniczą w postępowaniu karnym przed sądem jako świadkowie lub ofiary przestępstw wymagające szczególnej opieki. Dzieci bywają wykorzystywane w działalności przestępczej, na przykład do przemytu narkotyków. Należy stworzyć ustalenia prawne lub podyktowane praktyką, pozwalające uniknąć wielokrotnych przesłuchań i ograniczyć negatywne doświadczenia związane z uczestnictwem w postępowaniu sądowym. Dzieci będące ofiarami przestępstw powinny mieć możliwość aktywnego uczestnictwa w postępowaniu, a ich zeznania muszą być brane pod uwagę. Wykorzystanie narzędzi z zakresu technologii informacji i komunikacji, a w szczególności wideokonferencji, może być środkiem umożliwiającym dzieciom branie udziału w postępowaniu bez konieczności wchodzenia w bezpośredni kontakt z oskarżonymi. Dzieci będące ofiarami przestępstw powinny otrzymać odpowiednią pomoc zmierzającą do odbudowy psychicznej i zrekompensowania negatywnych przeżyć".

3.2. Małoletni jako sprawca czynu zabronionego

Drugi kontekst, w jakim małoletni może występować w postępowaniu karnym, to sytuacja, gdy jest podejrzanym, oskarżonym bądź skazanym za popełnienie czynu zabronionego. Ten aspekt rodzić może pewne kontrowersje ze względu na stosowanie zasady wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach karnych między państwami członkowskimi. Państwa członkowskie w oparciu o wzajemne zaufanie zobowiązują się do traktowania orzeczeń pochodzących z innych państw członkowskich UE jak krajowych i do wykonywania ich, mimo że zastosowanie procedury krajowej mogłoby prowadzić do odmiennych rozstrzygnięć.

Dotychczasowe zastosowanie zasady wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach karnych jest jednak bardzo fragmentaryczne. Stąd też analiza problemu ochrony małoletnich wymaga sięgnięcia do poszczególnych aktów prawa UE. Pierwszym instrumentem wprowadzającym mechanizm wzajemnego uznawania na pewnym wycinku postępowania karnego była decyzja ramowa z 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi[36] (dalej: decyzja ramowa w sprawie ENA). Jest to jedyny unijny akt prawny z zakresu prawa karnego, w którym granica wiekowa dla odpowiedzialności karnej stanowi jedną z trzech obligatoryjnych przesłanek odmowy wykonania nakazu. Artykuł 3 pkt 3 decyzji ramowej w sprawie ENA mówi, że państwo członkowskie odmawia wykonania, „jeśli w świetle prawa państwa wykonującego nakaz osoba podlegająca europejskiemu nakazowi aresztowania z uwagi na jej wiek nie może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny, stanowiące podstawę wydania nakazu aresztowania". Oznacza to, że osoby, które nie osiągnęły określonego w ustawodawstwie krajowym wieku odpowiedzialności karnej są bezwzględnie wyłączone z zakresu podmiotowego ENA. Na gruncie prawa polskiego w zakres ENA będą zatem wchodziły osoby dorosłe w rozumieniu prawa karnego, które popełniły przestępstwo oraz wyjątkowo nieletni (w tym kontekście polskie ustawodawstwo karne stosuje termin „nieletni"), którzy ze względu na zaistnienie pewnych okoliczności będą odpowiadać na zasadach przewidzianych w k.k. ENA z samej swojej istoty nie miała obejmować małoletnich. Przekazanie osoby odbywa się bowiem na potrzeby postępowania karnego, w tym wykonawczego. Wyłączone jest zatem z postępowania w sprawie osób, które ze względu na swój wiek nie odpowiadają na zasadach przewidzianych w krajowych kodeksach karnych[37]. W prawie polskim wyłączone będzie z zakresu zastosowania ENA postępowanie w sprawie nieletniego, który popełniając czyn zabroniony, nie bierze udziału w postępowaniu karnym, ale w postępowaniu wychowawczym i poprawczym zgodnie z u.p.n. Jedynie wyjątkowo odpowiadać on będzie na zasadach określonych w k.k., po zaistnieniu okoliczności z art. 10 par. 2 k.k. i w sytuacji, gdy sędzia rodzinny przekazał prokuratorowi sprawę na podstawie art. 42 par. 3 u.p.n.

Zauważa się także, że już w samym zamyśle zastosowania wzajemnego uznawa-

---

36 Decyzja ramowa 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi, Dz. U. L 190 z dnia 18 lipca 2002 r.

37 M. Hudzik, *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, „Europejski Przegląd Sądowy" 8/2006, s. 22.

nia orzeczeń sądowych w sprawach karnych w UE zrezygnowano z objęcia tym mechanizmem kategorii osób małoletnich[38]. Wiązało się to z występowaniem zbyt znaczących różnic systemowych w państwach członkowskich właśnie w zakresie postępowania z osobami, które nie osiągnęły wieku odpowiedzialności karnej, a popełniły czyn zabroniony[39]. Samo określenie tej granicy wiekowej różni się znacząco w państwach członkowskich, co zostało wykazane na początku artykułu. W takiej sytuacji można wyciągnąć wniosek, że obecny stan prawny różnicuje sytuacje małoletnich w zależności od tego, gdzie popełnili czyn zabroniony. Nie jest to z pewnością standard spełniający wymogi postulatu jednolitego obszaru postępowania karnego w UE, tzw. EPK, co stanowić ma cel państw członkowskich w ramach tworzenia PWBiS i co może przesądzić o efektywności współpracy wymiarów sprawiedliwości w UE.

Inne instrumenty prawne wdrażające zasadę wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń karych w odmienny sposób niż przywołana decyzja ramowa w sprawie ENA poruszają kwestię małoletnich. Traktują przesłankę braku wieku odpowiedzialności karnej jako przesłankę fakultatywną odmowy uznania i wykonania. Decyzja ramowa z 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym[40] w art. 7 par. 2 pkt f stanowi, że państwo wykonujące może odmówić uznania i wykonania orzeczenia, jeżeli zostanie wykazane, że „orzeczenie zostało wydane przeciwko osobie fizycznej, która zgodnie z prawem państwa wykonującego ze względu na swój wiek nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny, w odniesieniu do których wydano orzeczenie".

Podobne sformułowanie można odnaleźć w decyzji ramowej z 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności[41]. Artykuł 9 pkt g wymienia okoliczność, gdy kara została orzeczona wobec osoby niepodlegającej odpowiedzialności karnej według prawa państwa wykonującego, jako jedną z przesłanek fakultatywnych odmowy uznania. Czy nie prowadzi to zatem do sytuacji, że przekazanie nieletniego na podstawie ENA jest zakazane, ale dopuszczalne może okazać się wykonanie wyroku skazującego wydanego wobec małoletniego według prawa państwa wykonującego? Takie rozwiązanie powtarza się również w decyzji ramowej z 2008 r. w art. 11 par.1 pkt g o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków i decyzji w sprawie zawieszenia lub warunkowego zwolnienia w celu nadzorowania przestrzegania warunków zawieszenia i obowiązków wynikających

---

38 *Ibidem*, s. 23.

39 Communication COM(2000) 495, Bruksela 26 lipca 2000 r., pkt 7, s. 10; Green Paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the EU, Commission of the European Communities COM(2004) 334 final, Bruksela 30 kwietnia 2004 r., pkt 4.2.1.1., s. 59 oraz Report on the Commission Communication to the Council and the European Parliament on the mutual recognition of final decisions in criminal matters. Final A5-0145/2001, 20 kwietnia 2001 r., pkt 19, s. 11, pkt 5 Explanatory Statement.

40 Decyzja ramowa 2005/214/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym, Dz. Urz. UE L 76/16 z dnia 22 marca 2005 r.

41 Decyzja ramowa 2008/909/WSiSW o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności, Dz. Urz. UE L 327/27 z dnia 5 grudnia 2008 r.

z kar alternatywnych[42] czy też w art. 15 pkt g w decyzji ramowej z 2009 r. w sprawie środków nadzoru stanowiących alternatywę dla tymczasowego aresztowania[43].

Natomiast decyzja ramowa z 2008 r. w sprawie europejskiego nakazu dowodowego dotyczącego przedmiotów, dokumentów i danych, które mają zostać wykorzystane w postępowaniach w sprawach karnych[44] w ogóle nie przewiduje takiej przesłanki. Zapewnia mniejszą ochronę małoletnim niż ENA i pozostałe instrumenty prawne[45]. Może więc zaistnieć sytuacja, gdy państwo członkowskie będzie zobowiązane przekazać dowody w postępowaniu karnym państwa wydającego nakaz, które według prawa wykonującego dotyczy małoletniego.

4. Podsumowanie

Z pewnością konieczność przyznania szczególnej ochrony małoletnim uczestniczącym w postępowaniu karnym w UE została zauważona. Wskazują na to omówione akty prawne, dokumenty instytucji UE, a także ustawodawstwa samych państw członkowskich. Dostrzec jednak można pewien brak równowagi w rozłożeniu akcentów między dwoma wspomnianymi kontekstami uczestnictwa małoletnich, tzn. pozytywnym i negatywnym. Sytuacja małoletniego biorącego udział w postępowaniu karnym jako pokrzywdzonego lub świadka podlega reformom, standardy stale są podnoszone. Wydaje się, że przyjęcie nowej dyrektywy w sprawie ofiar w 2012 r. jeszcze lepiej wyważy proporcje między koniecznością uzyskania pełnowartościowego dowodu a minimalizowaniem dalszych niedogodności i naruszeń praw małoletnich. Nie wiadomo jednak, jak zostanie ona implementowana i czy państwa członkowskie zapewnią jej pełne stosowanie w wyznaczonym terminie.

Wyraźnie jednak brakuje konsekwentnego podejścia w ramach drugiego, negatywnego kontekstu, w którym małoletni jest sprawcą czynu zabronionego. Ochrona praw małoletnich jest tutaj fragmentaryczna, a ze względu na duże różnice w poszczególnych porządkach krajowych tworzy zbyt znaczącą różnicę standardów. Wydaje się zatem, że w dobie coraz bardziej zaawansowanej współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych niezbędne jest uregulowanie tej problematyki w bardziej kompleksowy sposób na poziomie unijnym w celu uzyskania równowagi między zachowaniem standardów rzetelnego procesu i równości stron a zapewnieniem szczególnej ochrony małoletnim jako osobom znajdującym się w trudniejszej sytuacji od przeciętnej jednostki[46].

---

42 Decyzja ramowa 2008/947/WSiSW o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków i decyzji w sprawie zawieszenia lub warunkowego zwolnienia w celu nadzorowania przestrzegania warunków zawieszenia i obowiązków wynikających z kar alternatywnych, Dz. Urz. UE L 337/102 z dnia 16 grudnia 2008 r.

43 Decyzja ramowa Rady 2009/829/WSiSW z dnia 23 października 2009 r. w sprawie stosowania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej zasady wzajemnego uznawania do decyzji w sprawie środków nadzoru stanowiących alternatywę dla tymczasowego aresztowania, Dz. Urz. UE L 294/20 z 11 listopada 2009 r.

44 Decyzja ramowa 2008/978/WSiSW z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie europejskiego nakazu dowodowego dotyczącego przedmiotów, dokumentów i danych, które mają zostać wykorzystane w postępowaniach w sprawach karnych, Dz. Urz. UE L 350/72 z dnia 30 grudnia 2008 r.

45 A. Gajda, *op. cit.*, s. 315.

46 A. Wesołowska, *Regulacje prawne dotyczące ochrony małoletnich w toku postępowania karnego*, „Dziecko krzywdzone" 3(20) 2007, s. 30.